

«ЗАКОЛОТ» У ЦЕРКВІ?

Вже майже від чотирьох місяців на сторінках *«Нашого Слова»* з'являються статті різних авторів і дописи читачів на тему, яку дала стаття редактора Степана Мігуса: «Заколот у Церкві». Причину для порушення церковної тематики на сторінках *«Нашого Слова»* викликала проповідь о. Іриней Кондро, виголошена у бартошицькій церкві дня 23.01.2011 р. Священик мав тоді сказати, що Греко-Католицька Церква у Польщі повинна розважити потребу введення польської мови у церковні богослуження. Причиною для цього, на думку проповідника, мали б бути прогресуючі асиміляційні процеси, перехід на польську мову в щоденному спілкуванні багатьох наших родин та відкриття на поляків, які хотіли б славити Бога за традицією східної католицької Церкви.

Проповідь о. Кондро викликала бурю в українських медіях, одним з проявів якої є згадані статті на сторінках українського тижневика *«Наше Слово»*. Автори дописів добирають небезпеку полонізації Церкви, яка після Акції «Вісла» була для українців у Польщі чи не одиноким носієм української мови та традиції. В номері 8(2794) «НС» з 20.02.2011 р. Головний Редактор відкритого закликає до висловлювання своїх думок на стрінках Тижневика. Знову ж у номері 9(2795) *«Нашого Слова»* з 27 лютого 2011 р. інший автор допису закликає греко-католицьких Владик у Польщі, щоб забрали голос у цій справі. Тому, після консультації з Високопреосвященнішим Митрополитом Кир Йоаном, хочу віднести до порушеної теми.

На початку хочу пояснити, що, згідно з приписами церковного права, за літургійні питання у цілій Греко-Католицькій Церкві відповідає її Глава, а у поодиноких єпархіях – правлячі архиереї. Священики, монашество та вірні можуть висловлювати свої думки, але рішення у літургійних питаннях залишається виключно правом Владик. Отець Іриней Кондро висловлював виключно свої особисті погляди, які не мають жодних юридичних та літургійних наслідків.

На сьогоднішній день в Греко-Католицькій Церкві у Польщі не існує потреби вводити польську мову в літургійні богослуження. Не ведуться також жодні приготування для того, щоби щось поміняти у цій ділянці. Мовою нашої Церкви є мова нашого народу і доки народ буде її вживати, буде вона також лунати у наших церквах.

За прийнятим досі звичаєм, деколи польська мова вживалась у проповідях при нагоді мішаних польсько-українських вінчань, похоронів чи тоді, коли до наших церков були запрошені офіційні гості. Не бачу потреби, щоб в цій ділянці міняти прийняті досі звичаї.

При нагоді згаданої вище дискусії у *«Нашому Слові»* порушено багато інших питань, які годі залишити без коментаря. Тому постараюся коротко віднести бодай до деяких з них. Додам лише, що не збираюся полемізувати з авторами поодиноких текстів, лише хочу звернути увагу на деякі аспекти нашої церковної дійсності у Польщі.

I. Дописувачі до *«Нашого Слова»* підкреслюють, що Греко-Католицька Церква у Польщі, особливо після 1947 р., була тією Церквою, яка у найважчих часах підтримувала українську свідомість нашого народу, його мову та традиції. Завдяки невтомній праці довоєнних та післявоєнних поколінь греко-католицьких священиків вдалося, бодай частково, протиставитись полонізаційним процесам, які, на думку виконавців Акції «Вісла», мали впродовж двадцяти років повністю поглинути українців, розсіяних у різних закутках північної та західної Польщі.

До цього місця повністю погоджуюсь з редакторами та дописувачами *«Нашого Слова»*. Наша Греко-Католицька Церква завжди була з народом. Цьому народові проповідувала Боже Слово рідною мовою та підтримувала його національну свідомість незважаючи на загрози, які у різний час приходили з різних напрямів. Хто бодай трохи знає історію УГКЦ, то добре усвідомлює, які великі заслуги мала та й надалі має Греко-Католицька Церква у збереженні українства.

Однак, читаючи матеріали, приміщені на сторінках «Нашого Слова» годі позбутися враження, що Церкву сприймається у них головно в категоріях інституції, завданням якої є збереження рідної мови та українства у широкому значенні цього слова. Говориться про українську Церкву, забуваючи, що Церква є, передусім, Христовою. Наш, український, підхід до Церкви часто буває виключно інструментальний: Церква потрібна тому, що допомагає зберегти українство. Такий образ Церкви є далеко неправдивим. Головним завданням Церкви є проповідування Божого Слова народові та його освячування. Якщо б Церква цього не робила, втратила б сенс свого існування і то навіть тоді, коли б робила зусилля для збереження українства.

Звичайно, Церква діє у конкретних географічних та суспільних реаліях. Особливо наша Церква проповідувала та проповідує Боже Слово народові, який своєю історією, мовою та традиціями сягає Київської Русі. Цьому народові вона проповідувала Євангеліє на рідних землях а також всюди там, де цей народ доля розкинула по світі. Так є і до сьогодні. Проповідуючи Добру Новину, Церква вживає мови цього ж народу, плакає його звичаї та традиції. На кожній площині підтримує ідентичність цього ж народу, навчаючи пошани до всього, що йому близьке, дороге та рідне. Однак, пригадати варто ще раз, що головним завданням Церкви є проповідування Божого Слова та ведення Божого народу до спасіння. Плекання українства з цілим його багатством – це діяльність Церкви, яка відбувається на іншій, паралельній площині. Вона є потрібною. Наша Церква ніколи від неї не відмовлялась і не відмовляється сьогодні. Але непорозумінням є зводити діяльність Церкви виключно до цього аспекту.

Церква працює з різними поколіннями наших вірних. Особливу увагу присвячує наймолодшим, яких навчає катехизму та підготовляє до Святих Таїнств. На жаль, молоде покоління щораз частіше не виносить з дому знання рідної мови. Стараємось робити все можливе, щоб проповідь катехизму для тих дітей, яку ведемо в рідній мові, була зрозумілою. Але вимагання, щоб Церква взяла на себе обов'язок навчати дітей і молодь рідної мови є черговим непорозумінням. Хоча у практиці наша Церква деколи веде цю місію, однак організація навчання рідної мови є завданням світських організацій у співпраці з батьками дітей. Однак навіть світські організації при співпраці вчителів і діячів не зможуть нічого вдіяти, якщо молоде покоління з рідного дому не винесе знання рідної мови, свідомості свого походження та любові до цього, що рідне.

II. Друге моє зауваження стосується мови нашої Церкви. До вісімдесятих років минулого століття щоденною літургійною мовою нашої Церкви була мова старослов'янська. Українська мова вживалася лише у літургійних читання та у проповідях. В кінці вісімдесятих років наша Церква перейшла повністю на українську мову. Однак старослов'янська мова залишається й надалі офіційною літургійною мовою нашої Церкви. Українську мову, як живу, використовуємо у нашій Літургії за згодою Синоду Єпископів УГКЦ, користаючи з літургійних перекладів затверджених Церковною Владою.

Однак треба знати, що не всюди в Українській Греко-Католицькій Церкві вживається виключно українська мова. Вже здавна англійську мову в Літургії та у проповіді вживає наша Церква у США, Канаді та від двох років в Австралії. Португальську мову вживає наша Церква у Бразилії, а іспанську - в Аргентині. Російська мова вживається нашою Церквою у Росії та в Казахстані. Сфера вживання інших мов у літургійному житті нашої Церкви є різною. Інколи це лише проповідь, повністю або частинно голошена у місцевій мові, іншим разом - це поодинокі частини Служби Божої, а деколи повністю і Літургія, і проповідь проголошуються місцевою, неукраїнською, мовою. Часто трапляється і таке, що крім Літургії українською мовою слухається й друга Божественна Літургія повністю мовою даної країни.

Причиною такої дійсності є передусім асиміляційні процеси. Українська еміграція до Північної та Південної Америки має вже поверх сто років. Нащадки перших емігрантів великою мірою втратили знання рідної мови, але не затратили свого почуття єдності з Українською Церквою та з Україною. Свідомість свого походження допомагає їм зберегти Церква:

парадоксально, навіть тоді, коли виходить до них у літургійному житті мовою країни поселення.

Можемо цю практику розцінювати по-різному, але примусило до неї життя. Наша Церква на поселеннях ставала і стає перед вибором: чи служити і проповідувати виключно в українській мові і з причини асиміляції втрачати постійно чергові покоління вірних, чи вийти назустріч вірним з місцевою мовою, даючи їм можливість зберегти свою церковну та національну свідомість, хоча й без знання рідної мови?

У Польщі маємо особливе емоційне упередження до вживання польської мови у літургійному житті. Наші емоції випливають з взаємної важкої польсько-української історії. Кожного, хто втратив знання рідної мови ми готові називати «перекінчиком». Парадоксально, що ми готові скоріше погодитись на те, щоб наші діти і внуки пішли до латинського костела і там молились по-польськи, ніж мали б ми допустити до вживання у нашій Церкві польської мови.

Подібну проблему мають зрештою поляки в Україні. Коли, приблизно два роки тому, їхній Митрополит заявив, що має намір ширше використовувати українську мову в Літургії та у житті Римо-Католицької Церкви, як в Україні, так і, особливо, в Польщі, відізвились згіршені та обурені голоси, що він хоче зукраїнізувати Римо-Католицький Костел в Україні!

III. Третьою точкою, яку я хотів порушити у цьому матеріалі, є питання національної приналежності наших вірних.

Переважно говоримо, що до нашої Української Греко-Католицької Церкви належать лише українці з різних регіонів України та з діаспори. У практиці ж ситуація не виглядає аж так однозначно. Дивлячись хоча б тільки на нашу дійсність у Польщі неможливо не зауважити, що поміж наших вірних переважну більшість становлять українці. Але, одночасно, маємо також немалу групу вірних, коріння яких виводиться з Лемківщини, з яких частина не вважає себе приналежними до українського народу. Це їхнє право, яке ми, незалежно від наших поглядів, маємо обов'язок пошанувати.

Часто маргіналізуємо також кількість вірних нашої Церкви, які є поляками. Для об'єктивного спостерігача дійсність знову може здаватися багатшою, ніж наше уявлення про неї. Варто згадати, що тільки у минулому 2010 році у самій лише Вроцлавсько-Гданській Єпархії заключено 30 мішаних, римо-католицько – греко-католицьких, іншими словами польсько-українських, подружжів. Це 2/3 всіх укладених у єпархії подружжів. Перераховуючи на особи, це вже шістьдесят осіб, до яких дійдуть ще діти. Разом вже біля 150 осіб. І це тільки за один рік. При кількості наших вірних - це вже значне число. А явище змішаних подружжів у нас не нове. Подібно виглядає ситуація і в Архиепархії. Я переконаний, що переважна більшість цих родин у щоденному житті спілкується виключно польською мовою. Отже, хто вони – наші, чи не наші? Маємо їм проповідувати Добру Новину про спасіння, чи ні? Якою мовою маємо це робити?

Якщо згадані пари вирішили вінчатись у нашій Церкві, то треба прийняти, що у них є добра воля та відкритість до взаємної пошани, також й у ділянці національної та церковної приналежності. Це треба доцінити і пошанувати. Не можна змарнувати нагоди, щоб включити ці змішані родини у життя нашої Церкви та народу.

Варто було б також поставити питання про національну приналежність численних сполонізованих нащадків виселенців Акції «Вісла». Вони, переважно, вважають себе вже поляками. Трапляється, однак, що дехто з них шукає дороги до Церкви своїх дідів та батьків. Як тоді маємо до них віднестись? Чи маємо поставити їм, як умову, якнайшвидше повернення до українста з мовою та цілим його багатством?

Я розмовляв з особами, які виводяться з мішаних польсько-українських родин. Питав їх, як почуваються у нашій Церкві та чого очікують від неї? Виявилось, що більшість з них не

вимагають революційних дій. Переважно акцептують вони нашу літургійну традицію та мову. Я не чув про те, щоб вони вимагали для себе богослужінь та проповідей польською мовою. Найчастіше користають з двомовних літургіконів, щоб краще зрозуміти літургійні тексти. Однак вони не можуть бути трактовані у нашій Церкві як повітря, чи у найкращому випадку, як приходні. Вони є, є їх щораз більше, вони часто офіційно прийняли наш обряд та стали повноправними членами нашої Церкви. Треба також пам'ятати, що зміна їхньої церковної приналежності не має ніякого впливу на їхню національність, тобто не потягає за собою зміну національної приналежності.

Питання національної приналежності вірних нашої Церкви також різноманітне в інших країнах Заходу і Сходу. Правдою є, що більшість наших вірних - це українці. Але маємо також представників багатьох інших національностей. Я, особисто, зустрічав вже греко-католиків аргентинців, бразилійців, американців, канадійців, німців, а також людей чорної і жовтої барви шкіри. Коли два місяці тому я побував у Києві на торжествах введення нового Глави нашої Церкви на престол її Первоієрарха, я зустрів греко-католицьку монахиню, яка була ... киргизкою. Наша Церква насправді є всесвітньою, бо діє майже на всіх континентах. Одночасно є українською, бо більшість її вірних українського походження. Але не можемо забувати, що є українською тому, що бере свій початок у Володимировому Хрищенні у ріці Дніпрі в Києві та є відкритою для членів інших народів.

IV. Прочитавши надруковані у *«Нашому Слові»* матеріали про «заколот» у Греко-Католицькій Церкві, насуваються мені наступні реторичні питання, на які не очікую відповіді:

1. Останніми роками на сторінках *«Нашого Слова»* появляється дуже мало статей про щоденне життя УГКЦ. Чому це раптом Шановна Редакція *«Нашого Слова»* зацікавилася нашою Церквою та устами Головного Редактора закликає читачів давати свої коментарі до видуманого «заколоту» у Церкві? Чи йдеться тут про дешеву сенсацію, чи про збільшення тиражу? А може йдеться ще про щось інше? Пригадую, що знаменита більшість тиражу *«Нашого Слова»* розходиться при греко-католицьких церквах, за згодою Владик та при співпраці, а деколи й при особистому заангажуванні, поодиноких наших священиків.

2. Чому закидається Греко-Католицькій Церкві брак належного старання про збереження української мови, а не шукається у діяльності українських світських організацій додаткових можливостей, щоб дійти до поодиноких українських родин, особливо тих, які втрачають свою національну свідомість? Чому не старається переконати їх про потребу вживання нащодень рідної мови? Адже старання за збереження української мови, української традиції та й взагалі українства - це головне завдання, а навіть місія, українських світських організацій, а не Церкви. Додатково, на таку діяльність світські організації мають ще державні фінансові дотації, яких не має Церква.

3. Чому Шановна Редакція *«Нашого Слова»* не стосує однакових критеріїв до всіх Церков у Польщі, які уважає українськими? Чому питання про вживання української мови, як у літургійному житті, так й у видавництвах і на електронних сайтах ставиться лише Греко-Католицькій Церкві? Чому питання евентуального використання григоріанського календаря коментується негативно виключно по відношенню до УГКЦ?

4. Як маємо трактувати нащадків виселенців *Акції «Вісла»*, які підпали асиміляційним процесам та які відмовилися від вживання української мови? Чи маємо вважати їх за своїх, чи виключно за «перекінчиків»? За кого маємо уважати членів мішаних, польсько-українських подружжів, за своїх, чи чужих? За кого маємо уважати членів наших родин, які беруть живу участь у житті Церкви, але нащодень, так у хатах, як і у громадському житті, користуються виключно польською мовою?

5. Чи ми всі, особливо чи всі учасники дискусії про «заколот» у Церкві, можемо з чистою совістю та з рукою на серці засвідчити, що у своїх родинах зробили все можливе, щоб зберегти українську свідомість та знання української мови серед своїх рідних?

Безперечно, питання про збереження національної ідентичності в реаліях діаспори є дуже складним. З досвіду бачимо, що неможливо вберегти нашу громаду від втрат. Кожен зобов'язаний давати свій вклад у збереження рідної мови та національної свідомості. Свої

завдання має у цьому процесі також і Церква. Це має відбуватись на площині кожної родини, через громадські та церковні громади. Однак атака на Церкву та закидання їй, що доводить до упадку українства – це не розв'язання. Така риторика може й заспокоїть дещо совість одного чи другого редактора та дописувача, але нашої української дійсності напевно не поміняє.

Хочу на кінець висловити сподівання, що у майбутньому Редакція «Нашого Слова», замість займатись доказуванням як Греко-Католицька Церква у Польщі затрачує українство, більше часу та енергії присвятить позитивній роботі, як це українство зберегти.

+ Володимир Р. Ющак, ЧСВВ
Владика Вроцлавсько-Гданський